

ГАЛАКТИКА • ГАЛАКТИКА • ГАЛАКТИКА
БИМОТЕМ • БИМОТЕМ • БИМОТЕМ

ЙОЗЕФ НЕСВАДБА

ЕКСПЕДИЦИИ В ОБРАТНА ПОСОКА

Борис Терзиев

В борба със себе си и с
традициите

Литературната дейност на Йозеф Несвадба обхваща почти всички епически жанрове: разкази, новели и романи, като в последните си планове отново се насочва към по-кратките изразни форми. Първата книга, която му донесе широка популярност у нас, бе недействителният пътепис „Диалог с д-р Донг“ (1964). Последваха я „Две приключения“ (1975) и футуророманът „Тайно съобщение от Прага“ (1979). Сборникът „Експедиции в обратна посока“ включва най-добрите от неговите научно-фантастични разкази.

Йозеф Несвадба е роден на 19.06.1926 г. в Прага. Учи в английска, а след това в чешка гимназия. През 1950 г. завършва медицина в Карловия университет в Прага. Две години работи като военен лекар, а от 1956 година се посвещава на индивидуалната и груповата психотерапия.

В литературата дебютира през 1945 г. с преводи на английска поезия. По време на следването си сътрудничи на списанията „Младе Архи“, „Генераце“, „Кварт“, „Млада фронта“ и на групата „Ржезач-Фабера“ към чехословашката кинематография.

Първите му самостоятелни литературни произведения са драми: „Експедиция до Океания“, „Те ще живеят“, която е посветена на гибелта на Лидице, „Сутрин“, „Три подписа“, „Сваров“ и др. От тях остава ярко изразеният в голяма част от разказите му драматизъм, както и някои типични за драмата моменти в тяхното изграждане. („Измамник“ и др.).

Краят на 50-те и началото на 60-те години е период на значителни промени в развитието на чехословашката научна фантастика:

Ян Вайс издава своите последни романи „Земята на внуците“ (1957) и „Спор за бъдещето“ (1963), с които приключва традицията в духа на Едгар Алън По и Якуб Арбес.

Класическата техническа научна фантастика от приключенски тип бележи своя връх с романите на Франтишек Бехоунек „Акция Л“ (1956) и „Космически Робинзоновци“.

С романовата трилогия „Пътят на слепите птици“, „Руна Ридер“ и „Слънчевото езеро“ (1964–68) Лудвиг Соучет се насочва към често срещаната във фантастиката „ненаука“, която той разработва като своеобразна литература на предполагаемия факт.

Сред многообразието на автори и идеи се откроява сборникът с научнофантастични разкази на . Несвадба „Смъртта на Тарзан“ (1958). Следващите книги „Мозъкът на Айнщайн“ (1960), „Експедиция в обратна посока“ (1962) и „Откритие срещу себе си“ (1964) в значителна степен разширяват популярността на автора и го утвърждават като водещ сред писателите-фантасти в страната.

Тези сборници дават нова линия в развитието на съвременната чехословашка фантастика, в която преобладават трайният и целенасочен интерес към хората и техните проблеми като обект на художественото изображение.

Й. Несвадба не е привърженик на техническите открития. Доколкото съществуват в неговите разкази, тяхното предназначение е да създадат своеобразна атмосфера, в която героите при изключителни условия търсят пътя към самоутвърждаването си и разкриват тайните на човешката натура. Неговите разкази третираат съвременни проблеми от философски и нравствено-естетически характер. Чрез тях авторът търси и разкрива моралната стойност на своите герои. Задълбоченото и системно изучаване на непознатата в много отношения човешка психика, към която авторът има и определени професионални интереси, му дава възможност аргументирано и художествено убедително да изрази и обоснове своите виждания.

В тези първи книги се открояват някои специфични особености от самобитния талант на . Несвадба: изключително лаконичен и емоционално обогатен език, умение в рамките на няколко страници да изгради пълноценни художествени образи, като провокира читателите сами да определят своята позиция и виждане към разглежданите проблеми. Като основа на сюжетната интрига авторът използва конфликта между героя и окръжаващата го среда. Същевременно той търси и причините за тяхната неустойчивост. Показателни в това отношение са разказите „Откритие срещу себе си“ и „По следите на снежния човек“. В първия от тях е разгледана в доста нетрадиционен аспект темата за бъдещото общество, в което трудът ще бъде не задължение, а необходимост за хармоничното съществуване на хората.

В едно такова общество егоизмът на инж. Бауер и подобните му „се превръща в смъртоносна болест“.

Героят на втория разказ лорд Есдейл не успява да вникне в същността на извършващите се световни промени и се стреми да намери щастие, изолирано от обществения живот. Авторът е категоричен в своята присъда над представителите на буржоазния морал и техния свят: единствената реална алтернатива за запазването на човечеството е борбата, а не бягството от заплашващите го проблеми.

Значителна част от разказите на . Несвадба са с ярко изразена антивоенна насоченост, като в тях авторът акцентува върху нравствената уродливост на фашизма – „Смъртта на Тарзан“, „Идиотът от Ксеенемюнде“, „Изгубено лице“, „Последното тайно оръжие на Третия Райх“ и

др. В своето изобличение авторът е безпощаден – логическата връзка преминава от заключението „така реших да бъда човек“ в „Смъртта на Тарзан“ в своеобразна градация на чувството за историческа отговорност в следващите произведения. За постигането на пълноценно художествено въздействие той често прибегва до гротескови форми на изображението.

За разказите на . Несwadба са характерни богата пластичност и обрaзност на стила. В малките по обем Норми той постига полифонизъм с изключителна звучност. С характерната за неговия стил поанта (обикновено в края на разказите), техен логичен, макар и малко очакван от читателите финал, лаконично, с няколко изречения, успява да синтезира максимално своята идея и отношение към героите. В оценката на техните възможности бързо да се адаптират към новите моменти в общественото развитие писателят обикновено е песимист. Според него е необходимо успоредно с прогреса на науката и техниката да се постигне промяна и в съзнанието на хората, с което биха се избегнали психологическите срывове. Същевременно в тези разкази присъствува и умело дозираният хумор, който ги сближава с някои от произведенията на Карел Чапек. В книгата си „This World and Nearer Ones“ (Този далечен и близък свят (1979) известният английски писател и теоретик на научната фантастика Браян Олдис определя . Несwadба като „последовател на изключителния Чапек... Неговите неимоверно забавни приключения принадлежат към този рядък тип научна фантастика, която не изисква от нас да приемаме всичко буквално, като цялата сложност на човешкия дух изразява в умело преплетената интрига“.

Успехът на научнофантастичните му разкази е безспорен. В Чехословакия са преиздадени многократно, а 8 от тях са филмирани. След СССР и Англия е предстоящо тяхното издаване във ФРГ и Франция.

Интересно е тяхното възприемане в САЩ. Ярко изградената гражданска ангажираност на автора по разглежданите проблеми се счита за нетрадиционна, поради което тези разкази са определени като „mainstream“ или сериозна литература.

С „Диалог с д-р Донг“ . Несwadба преминава към големите жанрови форми. В тази книга той се спира върху проблеми от нравствен характер в развитието на социалистическата революция, като се обявява срещу догматизма и защитава нейната динамичност и непрекъснатост.

Сборникът „Три приключения“ (1972) включва три новели. Първите две „Златният Буда“ и „Как се симулира смърт“ са с криминално-приключенски характер и са познати у нас. Третата новела „Абсолютната

машина“ е своеобразна задочна фантастично-сатирична полемика с К. Чапек за дълбоките и съществени различия между хората и техните най-съвършени подобия – андронидите.

Ключов за творческото развитие на писателя е следващият му роман „Тайно съобщение от Прага“ (1978). Почти цяло десетилетие работи върху тази книга, превърнала се в равностойна на неговия живот и на изпълнения със значителни политически събития период на 60-те години. Писателят е синтезирал своите преживявания от двете си пребивания в САЩ, като същевременно се спира на обстановката в Европа, главно в Чехословакия и Австрия. С точен и анализиращ поглед той се спира на допуснатите слабости, като аргументирано и художествено убедително защитава своята теза, че „социализмът не е настъпил за две-три поколения, а е климатът на следващата епоха“.

Умелото свързване на елементите на научната фантастика с реални проблеми на съвременността допринасят за една своеобразна мозаечност на композицията, чрез която в ретроспективен план се проследява развитието на героите в контекста на обществено-историческите процеси. Своеобразната реализация на интересната авторова идея дава основание на някои изследователи на научната фантастика да определят книгата като „роман за научнофантастичния роман“.

Високите ѝ художествени достойнства са признати единодушно. Съюзът на чехословашките писатели я отличава като най-добра книга, издадена в страната през 1978 година.

Като потвърждение за извършената промяна и творческо неудовлетворение от познатите вече територии са двете следващи книги – „Шофьорска книжка за родители“ (1979) и особено „За втори път Минехава“ (1982).

От позициите на съвременната педагогика и психиатрия. Несвадба разглежда някои от най-често срещаните проблеми при възпитанието на децата и в човешките взаимоотношения. Включените в тях новели са изградени във фантастично-сатиричен план с умело вплетена криминална интрига.

Бих искал да отбележа втората книга. В нея Несвадба тясно свързва професията с призванието си, за да разгледа такива моменти от живота на нашите съвременници като алиенацията, неудовлетворението от обществената реализация или от партньорите в семейството, подценяването и подценяването на собствените възможности. С лекота, без да ни натрапва своето присъствие, авторът ни повежда по сложните и непознати лабиринти на човешката психика. Изобретения като Психоскопът

на инж. Мариан Колда и Кондензаторът за чувства на инж. Красъл биха спомогнали за разкриването на някои от недостатъците на героите. Авторът отхвърля подобни изобретения, защото единственият правилен път за преодоляването на аберации-те в човешката психика е тактът, с който бихме им се отзовали. Тази книга е и едно предупреждение за необходимостта от непреходни ценности в живота на всеки човек.

Като творческо кредо и своеобразен ключ към цялостното творчество на д-р Йозеф Несвадба можем да приемем изказаната в края на книгата „Мозъкът на Айнщайн“ теза: „Мисля, че ние забравихме фантазиите, сънищата и смелите желания... Като че ли фантазията изостава зад действителността, ала тя трябва отново да я изпревари. Убеден съм, че това е задача на литературата.“

КРАЙ

© 1984 Борис Терзиев

Сканиране, разпознаване и редакция: Светослав Иванов, 2007

Публикация:

ЙОЗЕФ НЕСВАДБА
Експедиции в обратна посока
Разкази

Josef Nesvadba
Vupravy opasnym smerem
Nakladatelstvi Mlada fronta, Smena, Nase Volako
Praha, 1976

© Невена Захариева, преводач, 1984

© Богдан Маврадинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление,

© Текла Алексиева, рисунка на корицата, 1984

с/о Jusautor, Sofia

Рецензент Бойко Въртов
Редактор Каталина Събева
Художествен редактор Иван Кенаров
Технически редактор Пламен Антонов
Коректор Ани Иванова
Чешка. I издание

Дадена за набор на 28.V.1984 г.

Подписана за печат на 8.XI.1984 г.

Излязла от печат месец ноември 1984 г.

Формат 70×100/32 Изд. № 1785 Цена 2.50 лв.

Печ. коли 26 Изд. коли 16.84 У ИК 16,48

ЕКП 95364 5627-60-84

Книгоиздателство „Георги Бакалов“ – Варна, 1984

Държавна печатница „Балкан“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4153>]